

KRATKI STIH MARKA MARULIĆA

Mirjana D. Stefanović

Rad zamišljen da ponešto novoga saopšti o Marulićevom kratkom stihu, osmercu poglavito, spotakao bi se već na prvom koraku. Pitanje autorstva pojedinih pesama još nije rešeno. Ova se prepreka razrešava tako što se u obzir uzimaju pojedinačni nalazi iz Kukuljevićevih *Starih pisaca hrvatskih*, te mišljenja Fanceva i Štefanića.¹ Tako proizlazi da je Marulić ispisao svega oko 3000 osmeraca. Dvanaesterac i osmerac Marulić koristi za dva različita stila. Dok dužim oblikom, nalazeći mu posebnu funkciju, obeležava svojstva visokog stila, piše ep i svečane pesme, osmerac mu postaje oblik jasno obeležen za pesme više profane, najčešće šaljivo-poučne. To »ugodno i eruditno štivo« (I. Slamnig) po svojoj je funkciji nižeg stila od *Judite* i *Suzane*, pa te pesme podsećaju »po svom karakteru zabavne poučnosti i po vještini spajanja trivijalnosti i moralne pouke u ugodno štivo na pisma Katarini Obirtić (de Albertis?) zacijelo pisane da budu čitane i ostalim sestrama u samostanu«.² Izbor metričkog uzorka pesniku je zavisio od namene pesme, te od žanra kojem pripada i od sadržaja pesničke tvorvine.

Metrička svojstva ponekih Marulićevih osmeračkih pesama opisao je još Marin Franičević.³ Sumarni podaci koji slede (izraženi u procentima) opisuju raspored naglašenosti i granica među akcenatskim celi-

nama u 2127 originalnih Marulićevih stihova (tabela I) i isti raspored u Marulićevim pesmama-prevodima, iz Hvarske pesmarice, ukupno 720 stihova (tabela II):

I

slog	1	2	3	4	5	6	7	8
naglasci	57,4	19,1	74,4	1,3	69,3	12,5	85,9	1,5
granice	7,9	53,2	0,5	100	14,8	54,4	1,2	100

II

slog	1	2	3	4	5	6	7	8
naglasci	56,3	27,3	42,7	0	71,8	22,7	69,1	2,7
granice	8,2	37,3	0	100	16,4	49,1	1,8	100

Približno jednaku sliku daju Franičevićevi opisi za pojedinačne Marulićeve pesme («Spovid koludric» i «Skazanje»). Opisi I i II slični su po opštoj slici rasporeda naglasaka i po ritmičkom fraziranju. Pojedinačne razlike tiču se veće istaknutosti sedmog sloga i izrazito slabije naglašenosti sloga pred cezurom u tabeli I. Dvosložno ritmičko fraziranje karakteristika je Marulićeva originalnog osmerca, dok osmeračke pesme u Hvarskoj pesmarici teže pretežno četvorosložnom fraziranju u prvom članku stiha. Zapaža se i češća naglašenost osmog sloga u stihovima Hvarske pesmarice, međutim, ne treba smetnuti s uma da je poslednji slog u stihu naglašen gotovo isključivo u pesmi «Sv. Bernardo». Ali i izraženija istaknutost neparnih slogova u ovom Marulićevom stihu još uvek ne pokazuje trohejski ritam. Zato se na pitanje koje Slammig postavlja o tome »kakve su ritmičke osobine hrvatskog (...) renesansnog stiha«⁴ odgovor može tražiti i na građi osmeračkih pesama Marulićevih.

U radu zamišljenom da ponešto pretpostavi o semantici osmerca splitskog pesnika pokazuje se susret dveju tradicija, latinske i narodne. Marulić je ovaj stih uzeo iz latinske versifikacije, u kojoj postoji težnja ka pravilnosti u izmeni naglasaka. Taj metrički uzorak više se ne završava dvosložnicom. Drugi tip toga stiha, tip pesme »Dies irae«, pokazuje takvu ritmičku organizaciju koja teži završetku bez jedno-složnice na osmom slogu.⁵ Predrenesansni osmerac u nas, iz *Pariskog*

kodeksa (14. stoleće) pokazuje ovakvu pravilnost u razmeštaju naglašenih slogova i dvosložno fraziranje nalik latinskom osmercu 12. i 13. stoleća. Po Franičeviću,⁶ upravo je taj stih duhovne poezije bio podloga čakavskom osmercu 16. stoleća.

Marulićev stih može se opisati kao stih izosilabički sa cezurom iza četvrtog sloga. Sinalefa je česta metrička figura u njemu. Naglasak nije uvek na pretposlednjem slogu, a ni rima nije obavezno ženska. Pojava muške rime u njemu ne znači uvek jednosložnicu na kraju, najčešće se formira nepravda dvosložnica, tj. dvosložna akcenatska celina.

Drugi bi izvor Marulićevom osmercu mogao biti narodni stih, silabički, sa cezurom iza četvrtog sloga i nenaglašenošću slogova na krajevima članaka. Sve dok se Marulićev stih opisuje u terminima ovih metričkih konstanti usmenog stiha, sa izuzetkom poslednje osobine (v. tabele I i II), opšta konstatacija Nikice Kolumbića je, bar što se ovih osobina tiče, tačna.⁷ Za Marulića je, međutim, ovaj stih — simetrični osmerac — obeležen svojom upotrebom u narodnoj poeziji, pa bi se moglo, na osnovu sumarnih opisa rasporeda naglasaka pretpostaviti da je taj narodni stih podloga Maruliću prema kojoj se uspostavlja određen odnos. Naime, pojava da se sintaktička celina ne završi u jednom osmercu, bitno odvaja Marulićev stih od narodnog. Ta osobina — opkoračenje — koja nije bila ograničena samo na dvostrukorimovani dvanaesterac postala je, naročito u doba nakon Marulića, proširena metrička konvencija. Interesantno je da u prevodima naš pesnik gotovo sa izuzetkom upotrebljava opkoračenje, dok mu je ono redovna pojava u originalnim stihovima. Stilski toliko napadna opkoračenja, ovde na pojedinim primerima iz pesme »Spovid koludric od sedam smrtnih grihov«:

jer je zakon kako viste,
opatici da spoviste
misli, riči tere dila (st. 37—39)

više nebes majka diva
pojde, jer se poniživa (st. 69—70)

Jere znahu da čiščene,
angelom će bit takmene;

da će biti Isusove
nevistice i drugove
u nebskoj slavi u koj
svako dobro jest i pokoj. (st. 435—440)

pokazatelj su odnosa pesnikovog prema narodnom stihu, prema formulaičnosti narodne poezije, ali, s druge strane, i prema uozbiljenosti tada vladajućeg pesništva.

Marulićevo opkoračenje može se opisati kao manirističko kad se ovakva upotreba opkoračenja pojavi kao nemetrički postupak u svojoj osnovnoj funkciji, odnosno kad se jedan metrički postupak upotrebi kao obeležje stila, kad metričkom postupku motivacija nije jedino metrička. Ne obeležavajući takvu upotrebu opkoračenja kao znak određene pesničke tradicije, ovaj metrički postupak kod Marulića nije ograničen samo na osmerac. Ima ga i u dvostrukorimovanim dvanaestercima. Upotreba opkoračenja kod Marulića nosi, kako pokazuje Svetozar Petrović, sva obeležja komentara prema istom stihu — osmercu — u narodnoj poeziji. Upotrebivši opkoračenje pesnik je svoj stih doveo u odnos prema narodnoj tradiciji. Na primeru dvostrukorimovanog dvanaesterca u *Juditi* Svetozar Petrović pokazuje ekspresivnu upotrebu opkoračenja i opisuje je kao retorički efekat.⁸

Ova osobina dvostrukog prožimanja različitih tradicija i kretanja između dve mogućnosti oslanjanja na različite kontekste nije samo Marulićeva karakteristika, već i pesnikâ toga vremena. Proizlazi da repertoar stihovnih postupaka zavisi od jezika, o čemu je kao o smesi čakavštine sa štokavskim oblicima pisao Mate Hraste, ali i od pesničke tradicije prema kojoj pesnik Marulić uspostavlja čitav niz modifikacija u vidu stilskih efekata. U odnosu na druge pesnike toga doba, delovanje tih efekata u Marulićevom stihu izrazito je naglašeno na kraju stihovnog retka. Uspostavljajući na taj način odnos komentara prema narodnom osmercu Marulić se pojavljuje kao zahvalan primer za pretpostavke o tome kako je način na koji oblast stilske funkcije tek u ravni sa razumevanjem žanrovske oblasti. Otud čitanje Marulićeva kratkog stiha podrazumeva i dve vrste razmišljanja: o osobitostima njegove versifikacije i o problemima načelnog određenja njenog položaja u književno-istorijskom kontekstu hrvatske renesanse, i, sa druge strane, pitanje načina našeg razumevanja opisanih pojava.

¹ F. Fancev, »Nova poezija Splicanina Marka Marulića«, *Rad JAZU* 245, 1933, 1—72. i V. Štefanić, »Još Marulićevih stihova«, *Zbornik u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića 1450—1950*, Zagreb 1950, 279—298.

² I. Slamnig, *Sedam pristupa pjesmi*, Rijeka 1986, 77. O tome v. i M. Tomasović, *O hrvatskoj književnosti i romanskoj tradiciji*, Zagreb 1978, 62—64. i T. Maroević, *Dike ter hvaljenja*, Split 1986, 20—36.

³ M. Franičević, *Čakavski pjesnici renesanse*, Zagreb 1969.

⁴ I. Slamnig, *Hrvatska versifikacija*, Zagreb 1981, 15.

⁵ v. E. Hercigonja, *Srednjovjekovna književnost. Povijest hrvatske književnosti 2*, Zagreb 1975, 160. i K. Bagić, »O stihu hrvatskog srednjovjekovlja«, *Pitanja XVII*, 3—4, 1985, 205—225.

⁶ v. M. Franičević, »O stihu hrvatske srednjovjekovne književnosti«, *Raspave o stihu*, Split 1979, 14.

⁷ Na str. 155 svoje knjige *Hrvatska književnost od humanizma do modernizma* (Zagreb 1980) N. Kolumbić kaže: »Svoju ritamsku raznolikost hrvatsko renesansno pjesništvo temelji na vlastitim traženjima, često na pjesničkom umijeću ili invenciji, birajući metar koji odgovara strukturi hrvatskog jezika, a naslanjajući se zbog toga često i na uzore narodnog stihova.«

⁸ »Uzeti svaki za sebe, pojedinačni primjeri opkoračenja u Marulićevoj *Juditi* najčešće se predstavljaju kao sredstvo nekog retoričkog efekta, u smislu da je opkoračenje najčešće motivirano željom da nam objasni značenje kazujući nam kako treba da čitamo tekst« (str. 240), v. S. Petrović, »Opkoračenje u srpskohrvatskom stihu: postojana podloga«, *Oblik i smisao* (ćir.), Novi Sad 1986, 231—246.